

ΕΥ ΘΡΟΠΟΣΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ

DISPUTATIO THEOLOGICA

Deo.

SACROS. COENA.

QUAM

ΣΥΡ ΘΕΩ

SUB DIRECTIONE

Admodum Reverendi & praecl^{entissimi} Viri

DN. ÆSCHILLI PETRAEI,
S. S. Theolog. Doctoris Celeberrimi, Abéons, Diœ-
ceſeos Ep. dignissimi, fautoris & meccenatis sui
colendissimi

Exercitij & veritatis indagandæ gratia discutiendam &
ventilandam exhibet

P E T R U S A. V V A N G S T E L I U S
W E S T M A N N U S S:mz R:z M:z Stipendiarius

Ad diem 8. Octob. Anni 1653. horis locoq; consuetis

Luth: Tom. 3. jen. Lat. p. 195. b.

Ego id observarvi, omnes hereses & errores in scripturis non venisse ex
simplicitate verborum ut jactatur pene toto orbe, sed ex negle-
ctâ simplicitate verborum, & affectatis proprio cerebro tropis
aut sequelis.

A B O Ä,

Excusa Typis Acad. apud Viduam Petri Walli. An. 1653.

ADMODUM REVERENDO IN CHRISTO PA-
TRI AC DOMINO,

D N. OLAVO LAURELIO,
SS. THEOLOGIAE DOCTORI CELEBERRI-
MO, AMPLISSIMÆ DIÆCESIS AROSIENSIS EPISCOPO
gravissimo, mecænati ac patrono suo indubitissimo,
summo observantiae zelo æternum
venerando.

NEC NON

Plurimum Reverendo & præclarissimo viro,
D N. M. PETRO OLAI DALKARLO,
AROSIENSIS CIVITATIS PAST. AC PRÆPO-
SITO VIGILANTISSIMO, MECÆNATI SUO UT
benignissimo, ita omni animi observantia etatem
suscipiendo.

ut et

Reverendis, Præclarissimis, Doctissimis Ecclesiastici Con-
sistorij Arosiensis Assessoribus & Gymnasij Lectoribus fidelissimis,
fautoribus & promotoribus suis honorandis, ac omni
pietate jugiter prosequendis.

Discursum hunc Theologicum in debitæ reverentia
& gratitudinis signum.

Humilime & Reverenter offerre voluit

P E T R U S A. Wangsteliu
Author & Resp.

I.

Uemadm: semper ab origine mundi Deus verbo suo externa aliqua signa addidit, ut testimonia & signacula essent gratiæ promissæ in verbo patefactæ, quibus verus Christianorum cætus veluti vexillis à Synagoga malignantium discerneretur, Qualia in V. T. & ante Christi adventum erant ceremoniæ & Sacrificia, circumcisio & agnus Paschalis: Sed cum hæc tantum typum gesserint Messiæ & ejus beneficiorum, Christo iam in N. T. exhibito, qui solus est ille agnus immaculatus cujus pretioso sanguine redempti sumus I. Pet. 1. 19, igitur typis & Sacrificijs non amplius est opus.

2. Sic etiam in N. T. οφεγιδας gratiæ suæ ordinavit ecclesia que donavit vñ. Bapt. & coenam Dom. sicut vero circumcisio erat prius V. T. Sacramentum, posterius vero agnus Paschalis; ita etiam duo sunt Sacraenta N. T. Baptismus & cæna Domini & non plura. Baptismus enim successit in locum circumcisiois cæna vero Dominica in locum agni Paschalis. Reliquis itaque jam signis & sigillis abrogatis nova hæcce in Ecclesia Christi usque ad redditum ejus & novissimum mundi diem procul dubio permanebunt. Notandum est autem quod agnus Paschalis fuit typus cruenti sacrificii Christi nam Christo in cruce pro peccatis nostris oblato, agnus Paschalis amplius immolari non debuit, uti patet ex Ioh. 19. 36. I. Cor. 5. 7. suo modo etiam sacra Synaxeos N. T. Nam post institutionem S. cæna usus agni Paschalis desit.

3. Alterum hoc N. T. Sacramentum , sacra cæna est quidem à Salvatore hunc in finem institutum, ut estet Symbolum concordiæ & mutuæ dilectionis, ast materiam litis atque discordiæ eam fecit Diabolus, importuna hominum curiositas & venenata Sacramentiorum ora , qui vertigine mentis ducti , omnia hujus Sacramenti verba , verborumque Syllabas & literas depravando pervertunt. Et licet hostes habeamus infensissimos non paucos tamen præcipue nobiscum digladiantur Calviniani & Pontificii, illi in verbis institutionis tropos elicere conantur, hi transubstantiationem tuentur suam, & laicis calicem benedictum haud porrigendum esse morditus defendunt, quos nos verbo Dei, gladio illo acutissimo divinæ voluntatis speculo lucidissimo profligemus.

4. Et cum non satis sit piarum literatum studio-
sis ea scire quæ vera sunt, sed etiam illis incumbit
scrutari imo refutare ea quæ falsa sunt; Itaque Do-
ctrinam de Sacrâ cœnâ ut cognitu summè necessa-
riam & jucundissimam, ventilatu dignissimam; ita ex-
plicatu intricatissimam divina annuente gratiâ ali-
quot Thesibus pro ingenii modulo mihi delineare
placuit.

5. Cum vero sacrum hoc epulum variis nomini-
bus tum à spiritu Dei in sacro codice, tum à Patri-
bus insigniatur; idcirco ea imprimis afferenda & bre-
viter recensenda sunt.

6. Συνεργα μα varia sunt I. vocatur κυριακὸν δεῖ-
στρον ab Apostolo Paulo 1. Cor. 11. 20. ab adjuncto
primaæ institutionis tempore. Dominica vero cæna
dicitur quadrupliciter 1. à causa efficiente, quia à Domi-
no nostro Jesu Christo est instituta 1. Cor. 11. 23. 2.
causa

causa materiali, quia verum corpus & verus sanguis Domini nostri Iesu Christi in ea distribuitur i. Cor. 10. & 11. 3. *à causa finali*, quia in memoriam mortis Domini celebratur i. Cor. 11, 24, 25, 26. 4. *à celebrationis tempore*, quia diebus Dominicis ut plurimum in Ecclesia celebratur, Act: 20, 7.

II. Τράπεζα κυρίων i. Cor: 10, 21. ubi mensa accipitur μετανύκτως pro epulo sacro & cælesti de qua mensa loquitur David Psal: 23, 5.

III. Καὶ διαθήκη appellatur à Christo Luc: 22, 20. à Paulo i. Cor. 11, 25.

IV. Κοινωνία τῶν ἀιμάτων καὶ τῶν σώματων τῷ κριστῷ i. Cor. 10, 16.

V. ἄιμα dicitur συνεχόχικῶς appellatione à parte desumpta i. Ioh. 5, 8.

7. Nomina patribus & scriptoribus ecclesiasticis familiaria sunt:

1. ἐνκαρπία, quia hic cibus cum gratiarum actione est usurpandus Matth: 26, 26, Marc: 14: 23, Luc: 22, 19. i. Cor: 11, 26.

II. εὐραξία, quia hoc epulum ordinarie in publicis congressibus celebrari debet i. Cor: 10, 20.

3. ὁγάπη quia S. caena est fraternitatis vinculum & mutuae charitatis thessera 2. Cor. 10, 17.

IV. Λειτουργία & λειτουργία quia ministerii sacri non minima pars est Act: 13, 2. Rom, 15, 16. 2. Cor, 9, 12. Philip. 2, 25.

V. Μυστήριον Θριψιδέσατον ob admirabilem panis & corporis, vini & sanguinis unionem & conjunctio-nem.,

VI. *Sacramentum Altaris*, non quod ibi offeratur in sacrificiū, sed quod ad altaria distribuatur utentibus.

8. Iam sequitur Definitio Realis quam talet in proscenium afferimus: *Cana Domini est Sacramentum N. T. à Christo institutum, in quo Christus cum pane consecrato verum suum corpus manducandum, & cum vino benedicto verum suum sanguinem bibendum nobis ordinavit: ut his donis ceu Divino Sigillo, cuius utenti hoc Sacramento obsequet promissionem de remissione peccatorum, quam ipse traditione sui corporis, & effusione sui sanguinis acquisivit, ac nos in fide & vita novitate confirmati in Christo, & ipse in nobis vivet perpetuo.* Lutherus brevius *Sacramentum altaris est verum corpus & verus Sanguis Domini nostri Iesu Christi, pro nobis Christianis ad manducandum & bibendum ab ipso Christo institutum.*

9. Causa efficiens principalis & autor Domini, & hujus coenæ est Iesus Christus & ~~ar~~ Magister noster Matth. 23, 10. Sine eius voluntate arbitrio & authoritate nihil quicquam rationem Sacramenti habere potest, etenim ejus solius est Sacraenta instaurare, qui gratiam quam Sacraenta promittunt conferre potest, ille enim una cum patre & spiritu S. sacram hoc epulum eâ nocte quâ traditus est, & iam iam acerbissimum mortis confitum accessurus instituit: Testes infallibilis veritatis habemus Evangelistas Matthæum Marc: Luc: & S Paulum, qui consentiente calamo dilueidè id testantur Matth. 26, 26. Marc. 14, 22. Lue. 22, 19. 1. Cor. 11.

10. A principe hujus Sacramenti causa ad ministram ut accessum faciamus, tunc illa non est quivis homo Christianus sed soli illi qui sacro concionandi munere ligittimâ vocatione & decenti manuum impositione solenniter inaugurati sunt. Rationes non desunt cum opus est,

11. Et cum haec nostra mens sit eo ipso nos a erudâ
& horribili calumnia Bellarmini vindicamus, qui
impudentissimè fateri non erubescit, Lutherum &
Lutheranos hanc opinionem fovere, quod non so-
lum quivis homo baptizatus sed etiam Diabolus Sa-
cramenta administrare possit Bellarm. lib. de Sacram.
cap. 24. quæ assertio quam abeat a veritate & doctrinâ
nostrarum Ecclesiarum testis locuples est Augu-
stana confessio Artic. 14. ubi dicitur: quod nemo in
Ecclesia debeat docere & Sacra menta administrare
nisi ritè vocatus.

12. Non tamen sequitur quod illibata puritas mi-
nistri verbi ad Sacramenti integratatem requiritur:
nam nihil est qui plantat, nihil qui rigat sed Deus qui
dat incrementum i. Cor. 3, 5.

13. Nunc materia cœnæ Dominicæ succedit quæ
duplex est terrena & cœlestis. Materia terrena ut
ab ea ordiamur sunt elementa panis & vini, quod cla-
rissimè fideles Christi amanuenses Matth. Marc. Luc.
& S. Paulus antea citatis locis testantur. Panis men-
tionem facit Matthæus Cap. 26, 26. Vescentibus au-
tem eis accepit Jesus panem & cum egisset gratias fre-
git deditque discipulis &c. Similiter v. 29, ejusdem
cap. de vino sic loquitur: dico vobis non bibam post
hac ex fructu vitis usque in diem illum bibam vobis-
cum in regno Patris mei. Itaque Pontificiorum
sententiae non subscribimus qui omnino necessariam
esse aquæ & vini mixturam, ut eam sine gravi pec-
cato omitti non posse garbulent.

14. Verè etiam sacrilegi, fures & latrones sunt os-
mnes illi, qui more Pontificiorum elementa muti-
lant in communicatione cœnæ Dominicæ, alteram

partem erudeliter laicis subtrahendo, quod sacrilegium omni furto & latrocinio atrocius est, quandoquidem Christus ipse in S. cænæ institutione & panem benedictum, & poculum benedictum discipulis suis exhibuerit.

15. Materiam terrenam excipit spiritualis sive cælestis, quæ alia nec est nec esse potest quam ipsissimum corpus Domini nostri Jesu Christi, quod pro nobis in cruce pependit, & sanguis Domini qui pro nobis in arâ crucis effusus est. Quando autem dicimus corpus & sanguinem Christi esse hujus Sacramenti materiam cælestem & verè hic adesse, non intelligimus repræsentativam vel imaginariam aliquam præsentiam, quasi mente saltem nostrâ de corpore Christi cogitaremus, fide vero in cœlum avolaremus, ibique illud inclusum apprehenderemus. Sed intelligimus veram & realem præsentiam, quâ caro & sanguis Christi ita ad sunt suâ substanciali, ut porrecto benedicto pane, simul exhibetur ipsum corpus Christi, & exhibito benedicto poculo simul ore accipiatur ipsius verus sanguis.

16. Nostra assertio de vera & substanciali Christi præsentia in hac S. cæna, non scipioni arundineo, sed firmissimis & invictissimis fundamentis innititur, quænam autem illa sunt sequentia declarant.

17. 1. Argumentum & fundamentum cui constitutimè credimus & adhærimus, sunt *verba Christi* quæ sunt verissima & certissima propugnacula, adversus omnes errores & fallacias jacula & tela Sophismatum, quæ unquam allata sunt aut adferri possunt, Quod si videtur obstare hoc non posse fieri salvâ veritate humanæ naturæ, respondet ejus omnipotentia
nun-

nunquid Deo impossibile? qui portat omnia verbo
virtutis suæ? qui suo corpore potest ubicunque quans
docunque & quomodocunque vult esse, quia Deus
& homo omnipotens est. Bernhardus: verbum
non dissidet ab intentione quia veritas est, nec factum
à verbo quia virtus est, nec modus à facto quia sapi-
entia est.

18. Secundum fundamentum nostrum est hoc:
quia Christi verba sunt *verba testamenti* quibus nes-
mo sanæ mentis contradicit, addit vel adimit, sine
dubio huc pertinet illud: non declinabitis ab eis ne-
que ad dextram nec ad sinistram nec detrahendo nec
addendo. Unde argumentum à minori ad majus:
in omnibus testamentis propria & germana signifi-
catio verborum diligenter attendenda & retinenda,
ergo multo magis in Christi testamento. Hominis li-
cet testamentū, tamen si sit comprobatum, nemo reii-
cit, aut addit aliquid. Gal. 3, 15, Christus enim eā nos-
tē quā traditus est, dixit hoc quod vobis do est cor-
pus meum, illud inquam ipsum corpus quod pro
vobis jam tradetur, hoc hoc quod vobis do est sanguis
meus quo N. testamentum fancio quem mox in arā
crucis effundam.

19. Deinde etiam propria horum verborum sig-
nificatio demonstrari & colligi potest à Testamento-
rum fine, propterea enim testatores intelligentes ver-
bis propriis perspicuis & minimè ambiguis loquuntur
ne obiiciant hæredibus μῆλον ἔριδος pomum & ma-
teriam litis, alias nulla esset certitudo extremæ volun-
tatis testatoris, si verba testamenti essent obscura
quod si in poliiicis testamentis id non satis diligenter
& sapienter observetur, id sit vel ex infirmitate, vel
impe-

imperitia & incogitania testatoris, quæ filio Dei sine insigni blasphemia tribui non poslunt. Nam omnino credendum est, Christum condendo suum testamentum perspicuè locutum esse, ut omnes simplicissimi Christiani, quorum maximus datur numerus inteligerent, quid ipsis à Christo in hoc testamento obsignatum esset, videlicet æterna eorum salus, remissio peccatorum, & vita æterna,

20. Sacram cænam esse testamentum nemo dubitat, cum omnia requisita habeat Testamenti, undè argumentari licet: cuicunque competit omnia requisita testamenti est verum testamentum, sed cænæ Dominae &c. Christus ipse est testator qui hoc Sacramento testamentum condidit, ultimamque suam voluntatem declaravit, hæredes sunt eius discipuli omnesque fideles, bona legata sunt peccatorum remissio, gratia Dei, fidei confirmatio & vita æterna: Testes duodecim Apostoli & in illorum locum substituti Ecclesiæ ministri, Annuli & sigilla quibus bona prænominata obsignantur, sunt partim visibilia panis & vinum, partim invisibilia, corpus & sanguis Christi, illa minus principaliter, hæc vero principaliter bona testamentaria obsignant.

21. Tertium fundamentum est unanimis consensus testimoniū videlicet Evangelistarum & Pauli. Nam veritas verborum Christi de substantiali ejus præsencia, ex tot consentientibus ejusdem materiæ repetitiōnibus ab Evangelistis & S. Paulo stabilitur, qui rotundâ oratione idem clarè & efficaciter docent demonstrantque, quamvis diversis temporibus & in locis diversis sua Evangelia conscripserunt, Matth. fuit ἀπόστολος testis, Marcus vero ἀπόστολος, Paulus hac de re in

in tertio coelo informatus a DEO , Lucas socius Iabōrum & comes peregrinationum Pauli idem cum Magistro suo sentit & scribit , unus alteri ne ad iota quidem contrariatur, sed servant eandem verborum formam, negativam sententiam nunquam posuerunt, affirmativam semper inculcarunt, quorum consensio tantā claritate lucet ut sensum peregrinum vel detorsionem aliquam non admittat.

22. Quartum fundamentum subministrat nobis Paulus asserens indignè manducantes panem benedictum, & calicem Domini indignè bibentes reos fieri corporis & sanguinis Christi , judiciumque sibi acceersere quod corpus Domini non dijudicent, sed illud veluti quemlibet alium cibum indiscretè negligenterque sumant. Neq; judicium eos sibi sumere ait non discernendo sacra symbola, sed non discernendo corpus Domini, neq; respuendo duntaxat oblatum corpus , sed indignè manducando & bibendo reatum istum contrahi. Si verò indigni corpus Christi non perciperent sed tantum panem , quomodo reatus posset esse eis annexus ? cum aliud est dijudicare panē, & aliud dijudicare corp.

23 Quintum fund. suppeditat nobis idem Paulus. Panis ab eo dicitur horroria corporis Domini, & poculum benedictionis horroria sanguinis Domini 1. Cor: 10: v. 16. Si panis est corporis Christi communicatio utique non est ejusdem absentis significatio, quia significatio Christi absentis , & communicatio ejusdem cum pane praesentis è diametro pugnant. Hunc locum Pauli cum B Lutherus diligentissimè examinasset, gaudium & coronam sui pectoris appellavit. Dicit etiam eundem hunc locum esse fulminis instar quo vel solo adversarii confundi queant.

24. Sextum fund: petitur ex perpetua Analogia interpretationis scripturae, qua in omnibus dogmatibus & fidei articulis explicandis servari solet. Petrus ait scripturam non esse privatæ alicujus interpretationis. Non licet itaque loca illa in quibus fidei articuli fundantur, proprio arbitratu exponere. Mos est scripturarum inquit Hieronymus obscuris manifesta subnectere, & quod prius sub enigmatibus dixerat apertâ voce proferre. Itaque qui contendit verba coenæ aliter intelligenda esse quam ut sonant, eum oportet hoc ex verbis institutio- nis vel ex aliis locis, ubi dogma illud repetitur clare & perspicue ostendere.

25. Modum autem præsentia nos ignorare libenter fatemur, quem angustâ rationis nostræ decempeda metiri non possumus, sed sapientia & omnipotentiæ Dei committimus: Et Regula hæc semper tenenda: *Non discedendum est à verbis scripture, cum absurditas tantum in judicium rationis impingat.*

26. Verum adversarii falsis suis ratiunculis & frivolis persuationibus excæcati, subterfugia iterum querunt, & in ipsis Christi verbis *hoc est corpus meum, hic est sanguis meus* tropos elicere satagunt, et si hæc clarissima Christi verba examen declinare potuerunt per multos annos, donec ex orcho surrexit Caroli Magni temporibus Schotus quidam nomine Iohannes, deinde post eum multi alii, donec tandem exortus est Andreas Carlstadius, homo (ut ait Philippus Mel: in Epist: ad Mylossium) ferus sine ingenio, sine doctrina, & sine sensu communni. Ille particulam denuorū arripit, & tropum in illa collocat & sensum verborum Christi hunc esse ait: edite silicet panem quem vobis dedi, hoc quod videntis hic sedere vel ad mensam stare, est corpus meum: quæ

quæ explicatio ridicula est : & frustra etiam diceret Christus hic sedet corpus meum , cum id Apostoli oculis cernerent , nec admonitione egerent . Et quæ est ratio consequentiæ edite , quia hic sedeo .

27. Nos vero verba illa allegata absque omni troppo intelligenda esse dicimus . Nam in voce *hoc* tropus non laet . Sed hic usus loquendi est in omnibus linguis , minimè tropicus aut figuratus , sed simplex & usitatus , cum duæ res conjungantur , & simul exhibantur , tunc nobilior tantum exprimitur siquidem de nominatio semper fiat à potiori . Sic diversa genera vini hospes in diversis poculis aut vitris apponens inquit : *hoc* rubrum est vinum , *hoc* album &c. Ubi pronomine *hoc* in omnibus illis enunciationibus duo monstrantur , videlicet vitrum quod continet vinum , & vinum quod continetur in vitro , non tamen vitrum sed vinum tantum tanquam præstantius quid nominatur . Ita in verbis Christi . Pronomine *hoc* utrumque intelligitur , & corpus & panis Christi , sed nobilior tantum exprimitur , omissa mentione panis , qui aspectui erat satis expositus . Ethac est Lutheri Syneedoche Grammatica .

28. Zwinglius confudit ad vocabulum E S T & exponit illud per significat , nullum habens fundatum . Est enim non significat sed reverà est corpus , si enim est significaret corpus Christi , tum nullum darietur discrimin N. & V. T. in V. T. erant typi & umbræ nunc vero ipsum corpus Coll: 2, 17. Absurdum etiam est dicere : hic est Sangvis N. T. i. e. significat sanguinem , quem enim significaret ? quasi alias esset sanguis Novi T. quam qui à Christi latere effluxit .

29. Calvinus & Oecolompadius convertunt se ad vo-

cem corporis & ibi tropum desiderant, ut corpus valeat
vel figuram & symbolum corporis, vel efficaciam &
meritum corporis, vel denique corpus mysticum.
Verum prima sententia nullo modo consistere potest,
quia nusquam in scriptura accipitur corpus Christi,
nisi vel pro corpore vero & naturali, vel pro corpore
mystico id est Ecclesia, pro signo vero & figura cor-
poris nusquam.

30. Nec hoc loco corpus mysticum significat,
cum mox subjungitur, quod pro vobis datur, haec verba
non alia de causa apposita sunt nisi distinctionis gratia.
At jam non corpus mysticum, sed verum & propri-
um Christi corpus pro nobis in mortem est traditum
ergo. Tertium quod attinet efficaciam & vigorem cor-
poris & sanguinis Christi non negamus, sed eam so-
lam per spiritum Christi, tanquam per canalem quen-
dam ē cælo descendere, & illo modo in S. cœna adesse,
sine vera & reali præsentia corporis & sanguinis Chri-
sti id nequaquam admittimus, cum Christus non tan-
tum mortis & resurrectionis beneficium nobis offert,
sed etiam ipsum corpus suum quo passus est & resur-
rexit.

31. Ogganiunt tamen verba Lucæ à tropo liberari
non posse, sed respondemus verba Lucæ nequaquam
esse tropica, nam differentia est in diversitate Phra-
ses, Matth: & Marc: more Græcorum locuti sunt: hic
vel hoc est sanguis N. T. Lucas vero & Paulus phrasis
Hebræa usi sunt: Hoc poculum est N. T. in meo sanguine,
quæ phrasis Hebræis usitata est & sæpè in scriptura sa-
cra occurrit. Ut Gen. 32, v. 10. Patriarcha Iacobus
loquitur: in baculo meo transivi Iordanem istum &c.
in baculo hoc est, cum baculo. Sic etiam Judic: 15, 16.
Rom:

Rom. 5, 3. dicimur justificati in sanguine Christi hoc est per sanguinem vid. Ephes. 2. 13, in quibus hisce citatis locis illud IN non significat continentiam, sed causam instrumentalem. Eodem modo Lucas & Paulus non dicunt simpliciter crudè & nudè poculum vel calix in sanguine, sed addunt N. T. Hoc poculum est N. T. in sanguine cum sanguine vel per sanguinem. Nam sine sanguine Christi, non potest esse testamentum.

32. E. Infallibiliter & invictâ certitudine concludimus, adesse in hac S. coena non fictum & figuratum sed substantiale corpus Christi, & verum ejus sanguinem, in qua tandem sententia inter varios disceptionum fluctus aquiescimus. *Veluti D. Lutherus τῶς γῆρας confisus ad Dei tribunal provocare non dubitavit. Dogmata Iesu Christe (inquit) mota fuit controversia & ortum certamen de verbis T. tui, sed quia inter ipsos non convenit quis tropus aut in qua voce collocandus, sed in multas varias & dissimiles interpretationes & opiniones distraxerunt verba T. tui, non potui itaque nec volui fidem meam in tam gravi controversia committere incertis illis variis & dissentientibus interpretationum & opinionum fluctibus.*

33. His extra aleam dubitationis securè positis nunc ad S. cœnæ formam descenditus, quæ in quatuor hisce actionibus consistit i. in panis & calicis benedictione gratiarumque actione. 2. In panis & calicis benedicti distributione. 3. In eorundem acceptione. 4. In mandatione & bibitione. Primus & secundus est ministri dispensantis, 3. & 4. hominis sacramentum accipientis, de quibus omnibus breviter dicendum est.

34. De primo hoc actu videlicet benedictione

gratiarum actione conjuncta, pro salutari redemptionis
opere, loquuntur Evangelistæ Matth: 26, 26, 27. Luc: 22,
19. Quæ benedictio tantæ est efficaciam, ut non solum
externa Symbola panem & vinum ab usu vulgari se-
parat & sanctificat, sed etiam efficit ut semper cum
pane in & sub pane corpus Domini, in cum & sub
vino sanguis salvatoris exhibeantur, ubique de-
bito modo spiritualis hæc alimonia celebratur & ad-
ministratur.

35. Hæc particulæ in cum sub rectè ab ecclesiis or-
thodoxis usurpantur, cum non rectum sensum ver-
borum Christi & Pauli turbent, sed sunt instrumen-
ta validissima quibus transubstantiationem Pontifi-
ciorum evertimus, & larvam detrahimus fictitiæ isti
corporis Christi præsentia, quam in S. hoc epulo ur-
gent Calviniani.

36. Secundus actus est panis & vini benedicti distri-
butio: de hoc actu memorant Evangelistæ, Christum
acepisse panem, benedictum fregisse & dedit scilicet
discipulis dicens: accipite, similiter calicem eis tradisse
illosque bibere jubens. Hic in quæstionem vocari
solet num ἄρτον καὶ κρίαν in ipso celebrationis cæna Dominica
actu ut fractionem corporis Christi in cruce repreäsentet ne-
cessaria sit? Calviniani ἄρτον καὶ κρίαν hanc mordicus de-
fendant nos vero dicimus eam esse ritum adiapho-
rum, Christum in prima cæna fregisse panem conce-
dimus, sed exinde eorum sententia non corroboratur,
Christus enim non ut præscriberet nobis mo-
dum frangendi, sed ob panis quantitatem panem fre-
git. Nec fractio panis fractionem corporis Christi
adumbrare potest, cum Christi corpus in cruce fra-
cum non sit. Joh. 19, 33, 36.

37. Tertius actus, est λύψις sive acceptio, de qua Matth: 26, 26. inquit: λαβετε φαγετε. Nihil autem interest utrum acceptio illa fiat immediate ore, an vero immediate manu & mediate ore hoc est an ipse communicans panem & calicem manu sumere & ori admovere, an vero ex manu ministri accipere debat, quia verbum λαβετε est generale quod significat acceptiōēm quae sit vel manu vel ore, Marc. 15, v. 23, 23. Joh. 19, 30.

38. Quartus Actus est manducatio & bibitio hic agitur quomodo Apostoli porrecta elementa manducarunt & biberunt Matth. 26, 26, 26. Marc. 14, 24. 1. Cor. 11, 24, 25. Hic utiliter observatur discriminus inter manducationem Sacramentalē & Spiritualē. De Sacramentali manducatione cap. 6. Joh. prout Pontificii statuunt non agit, fit quidem ibi mentio manducationis corporis Christi, & intelligitur etiam idem corpus quod in Sacra coena intelligitur diversa tamen est manducatio.

39. Longo itaque intervallo inter se differunt manducatio Sacramentalis & Spiritualis, differunt

1. Ratione Symbolorum, illa immediate Christum cum omnibus beneficiis apprehendit, hæc vero mediantibus Symbolis peragitur.

2. Ratione instrumentorum, illa animâ fide ac Ispiritu peragitur, hæc ore etiam percipitur.

3 Ratione objectorum, objectum illius est Christus cum omnibus beneficiis apprehendendus: Hujus est panis a corpore vinum & sanguis Christi quatenus Sacramentaliter unita sunt.

4. Ratione temporis: illa omni tempore fieri potest, sicutque in usu ab exordio mundi apud omnes credentes,

tes, & usque ad finem mundi perdurabit, hæc tandem eâ nocte instituta quâ Christus traditus.

5. *Ratione locorum*: illa fit in omni loco hæc non item.

6. *Ratione finium* illa semper salutifera, nemo enim ad condemnationem credere potest, hæc sâpè ad iudicium sumitur 1. Cor. ii. 29.

7. *Ratione necessitatis*: illa omnibus necessaria ut impossibile sit sine ea quemquam salvâri, hæc vero eos duntaxat obligat qui se probare possunt. 1. Cor. ii. 28.

40. Calviniani etiam à veritatis tramite defleunt, quod obtrudant nostris Ecclesiis crassam illam & capernaiticam ingurgitationem corporis Christi, quando nos manducationem corporis Christi & bibitionem sanguinis ejus urgemos oralem, & dicimus quod quisvis qui ore sumit benedictum panem, etiam eodem membro accipiat illud corpus quod pro nobis crucifixum sit, & qui ore haurit benedictum poculum eodem organo bibat effusum sanguinem in arâ crucis: ratio enim consequentia nulla est: quicquid ore corporis manducatur, modo naturali manducatur ab ipsa manducatione ad medium manducationis argumentari non licet.

41. Hic etiam quæstio non inconvenienter notetur, *an indigni homo est impii infideles hypocrite vesti nuptiali orbati verè fiant particeps corporis & sanguinis Christi?* quod affirmamu Christus enim non tantum Petro & cæteris Apostolis sed etiam Judæ proditori dixit: *Hoc est corpus meum Hic est sanguis meus*, ipse Christus dicit Matth: 26, 27. *bibite ex hoc omnes*, & biberunt ex eo omnes Marc. 14, 22.

42. Perperam etiam aliorum trahunt Calvinianos Reg: nihil habet rationem Sacramenti extra ipsum

usum, ergo i^odigni non accipiunt verum Sacramen-
tum, sed totâ errant viâ. Nostri Theologi hanc Reg:
opposuerunt abusibus Pontificiorum, quibus illi S.
Cœnam turpiter prophanant, contendentes hostiam
pyxidi inclusam, quam per plateas circumferunt cor-
pus Christi esse, hic est verus & genuinus Regulæ sen-
sus, verum Calviniani eam in alienum sensum detor-
quent, turpiter confundendo fructum rei cum ejus-
d m essentia.

43. Magnâ tamen distinctione & disparity exitu
sumunt mali, sumunt boni, sorte tamen inæquali, illi
ad mortem & judicium, hi ad misericordiam & vitam.
Est unus idemque radius solaris, qui lutum liquidum
indurat & ceram liquefacit, causa diversitatis non est
in radio solis sed in substrata materia; sic corpus Chri-
sti et si per se sit odor vitæ & alimentum vivificum cre-
dentibus, tamen per accidens fit mortiferum & lapis
offensionis impiis, non secus ac Evangelium quod in se
& per se est potentia &c. Rom: i. 16.

44. Causa finalis tandem sequitur. Administra-
ti hujus Sacramenti Finis est quadruplex 1. respectu
DEI. 2 respectu Christi 3. Respectu nostri. 4. Respectu
proximi. Finis respectu Dei est *euχαριστής* qui in
gratiarum actione consistit. Et sicut pulchre loqui-
tur Cyprianus *est commemoratione dati & accepti*, videlicet
ut ex intimo animo devotissime pro tanto beneficio,
quo Deus in S. Cœnæ celebratione nos afficit, gratias
ei agamus.

45. 2. Finis respectu Christi est *μνημονευτής* qui
in recordatione consistit. Nam quoties sacratissimo
hoc epulo vescimur, toties etiam ineffabiles Christi
cruciatus quibus redempti sumus ruminabimus, ut ipse
salva-

Salvator præcipit Lue: 12, 19. Et Paulus. 1. Cor. 11, 26.

46. 3. Finis respectu nostri est ῥρηγισικὸς & μεταδοτικὸς h. e. confirmativus & exhibiti-
vus, ille in fidei confirmatione consistit, ideo enim sacram
hoc epulum sapissimè usurpandum, ut langvida no-
stra fides exinde confirmetur, hic in peccatorum
remissione consistit, nam corpus Christi quod pro
nobis in mortem est traditum, & sanguis ipsius qui
pro nobis effusus est, in S. synaxi communicantibus
ad manducandum & bibendum in remissionem pec-
catorum ab ipso Christo porrigitur Matth: 26. 28.

47. 4. Finis respectu proximi est zpl: σύμβολικὸς
& ἐνωπικὸς, respectu illius cœna D. est symbolum
& nota veræ religionis à nobis approbatæ, quæ ab
Ethnicis Judæis Turcis aliisque sectis distinguitur,
Hujus vero respectu S. Cœna est vinculum & testimoni-
num mutuae concordiae & fraternitatis 1. Cor: 10 17.
Nam quemadmodum ex uno pane vescimur; ita & us-
num cor & unum animum habebimus in Christo
Iesu.

48. Turpiter iterum hic delirant & hallucinantur
Calviniani, docentes Sacra-menta non conferre remis-
sionem peccatorum, sed saltem significare spiritum S.
velle nobis gratiam largiri. Ratio eorum ejusmodi
est: si remissionem peccatorum nobis offerant sequi-
tur neminem posse absque illis salvari, sed responde-
tur non privationem sed contemptum Sacramen-
tum damnare.

49. Maxime etiam necessaria est ad cælestis hujus
epuli usurpationem digna præparatio, ut Patilus teste-
tur 1. Cor. 11, 29. inquiens: qui edit & babit indigne &c.

Ad

Ad dignam autem præparationem hæc sequentia singulari studio veniunt observanda. 1. Sui ipsius probatio 1. Cor. ii. 28.

50. 2. Sui ipsius dijudicatio 1. Cor. ii. 31.

51. 3. Διάκρισις corporis domini 1. Cor. ii. 29,

52. 4. Est passionis & mortis Christi jugis meditatione 1. Cor. ii. 26.

53. Circumstantiae circa Sacramenti usurpatiōnem servandæ , breviter etiam coronidis loco attinendæ , ut sunt locus & tempus. Circumstantiam loci quod attinet, quæritur an liceat valetudinariis & lecto affixis privatim in domibus Sacram Cœnam usurpare? Affr. cum Christus primam Cœnam non publicè sed in ædibus privatis celebravit Luc. 22.91,10. Discri men etiam locorum in N. T. ablatum est Col. 2. 16. 1. Tim. 2. 8. Errant igitur Calvinistæ qui putant S. Cœnam tantum in templis & non in ædibus privatis administrari posse.

54. Quoties vero quolibet anno, & quo tempore S. hæc Cœna usurpanda est certò definiri non potest. Paulus dicit quotiescumque hoc feceritis &c: 1. Cor. ii. 26. Ergo non magis alligati sumus tempore Pascha, tos celebrare hanc Cœnam quam alias , præsertim tamen frequentanda, quando pondere peccatorum premimur, & fidem in Christum languecere intelligimus.

55. Ritus & ceremoniæ hic occurrentes sunt sequentes. 1. Fractio panis, quam non adeo necessariis am esse diximus antea Thesi 36. 2. Genuflexionem, quæ devotè adhibetur à Sacræ Cœna convivis non improbamus, cum ipse Christus hic præsens sit coram quo omnia genua sese flectent cælestium terren.

strium & inferorum Philip. 2.10. Ergo meritò omnes Christiani quotquot nomine Christi salutantur, eoram eo religiosam flectent poplitem.

56. Elevationem more Pontificiorum reijcimus, cum ea tanquam mater transubstantiationis figuramentū stabiliat, Pontificii somniant panem in Christi corpus conversum, religioso cultu adorandum, maximā pompā circumgestandum, & coram eo procidendum. Sed est petitio principii, falsum per æquè falsum probant, verum si concederemus Pontificiis, panem revera esse conversum in substantiam corporis, (quod tamen nequam concedimus) non tamen sequitur, corpus Christi vel in pane vel in pyxide adorandum, odorandum esse libenter damus, sed in pane, vel in pyxide adorandum constantissimè negamus.

57. De transubstantiatione ultimò breviter dicimus, de qua inter nos & Pontificios non minima lis est, quem illorum errorē nos extremè impium esse statuimus, tum quia caret omni scripturæ fundamento, tum quia cælesti veritati Christo manifesto repugnat. Mens illorum est panis & vini naturam post consecrationem converti in corpus, & sanguinem Christi, nostræ vero sententiaz non solum ipse Christus, sed etiam Paulus Patrocinatur i. Cor. 10. 16, ubi dicit panem esse communicationem corporis Christi,

58. Hæc illorum transubstantiatio & mutatio, manifestissimè etiam absurdā est, & naturam accidentium destruit, docent enim substantiam panis & vini, mutari manentibus accidentibus videlicet saporem, & colorem quæ assertio impossibilis est, nam fieri aliter.

aliter non potest, quin mutata rei substantia, etiam ejusdem mutentur accidentia, & accidentis proprium est non per se subsistere sed in alio, quomodo ergo accidentia color & sapor subsistere possunt sine subjecto i. e. pane & vino? cum de natura & essentia accidentis est, in alio tanquam subjecto inhærere.

59. Tandem etiam transubstantiationem illorum sic refellimus: Si substantia panis & vini non manet, aut perit & annihilatur, atque sic non est transubstantatio sed annihilation, aut substantia panis & vini transit in substantiam corporis Christi, atque tunc sequitur corpus Christi quod ante existit, fieri ex substantia panis, & sanguinem Christi fieri ex substantia vini. Et ut multæ sint hostiæ consecratæ realiter distinctæ, sic etiam sequeretur tot esse corpora Christi quod hostiæ illæ consecratæ, ex quibus & aliis infinitis absurdis Pontificiorum falsitas appetat.

*Et ne longius progredia nur pedem hic figimus,
tantum enim pro ingenii tenuitate & instituti ratione de nobilissima hac materia in praesentiarum attulisse sufficiat. Te crucifice Iesu Christe suppli-
ces rogamus ut tuo sacro sancto corpore & vene-
rando sanguine ita hic fruamur in Sacramento, ut
te ibi propitium contemplemur sine velamento.*

Quæstiones

1. An binarius numerus Sacramenterum retinendus? Aff,

2. An

2. An idem plane sit modus præsentiaæ Christi in Sacramentis V. T. & N.? Neg.
3. An actiones Sacramentales (& non verba consecratoria, vel analogia Signi ad rem signatam) quæ consistunt partim in dictione, partim in λήψει Sacramentorum, sint vera & generica eorundem forma? Aff.
4. An fides ad essentiam Sacramentorum necessariò requiratur? Neg.
5. An Sacraenta sint efficacia gratiæ offrendæ & conservandæ media? Aff.
6. An Sacraenta conferant gratiam ex operæ operato? Neg.
7. An verba institutionis juxta τὸ εἶπεν sint intelligenda, & per consequens num Christus suo corpore & sanguine revera præsens sit in Cœnæ Dominicæ usu? aff.
8. An in missa offeratur verum & propriè dicatum sacrificium non modo vivis sed etiam mortuis profuturum? Neg.
9. An abstemiis (guttulam vini gustare non valentibus) infantibus, furiosis duellum aggressuris, notoriis peccatoribus, vel a nobis in fidei fundamento dissentientibus S. Cœna porrigenda? Neg.

Δόξα τῷ Θεῷ τρισυποσάρωεις τὰς δικαίας τῶν αἰώνων ἀμήν.